

A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai¹

VÁRI Vince

A bűnözés korfáját vizsgálva megállapítható a tendenciózus eltolódás a gyermekkorúak felé. Egyre több gyermek válik áldozattá és elkövetővé, és kerül be az igazságszolgáltatási gépezetbe. Ennek tudatában kiemelt figyelmet kell fordítani a gyermeki jogok fokozott betartására. Nemzetközi vonatkozásban is a jogalkotás és a jogalkalmazás középpontjába került a gyermekbarát, illetve gyermekközpontú igazságszolgáltatás kérdése. Magyarország európai uniós elnöksége alatt 2011. február 15-én az Európai Bizottság kihirdette a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemtervet. Ennek egyik jelentős elemeként fogalmazódott meg az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítésére törekvés. 2012 hazánkban a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve lett, ennek köszönhetően olyan intézkedéseket és lépéseket kellett tenni, hogy a gyerekek valóban élhessenek jogaikkal, ezáltal az igazságszolgáltatásban valóban érvényesüljön a gyermek mindenképp felett álló érdeke. Az ezen a területen végzett jogalkalmazói tevékenység és a civil szféra munkájának összegzéseként zajlott le A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai című kerekasztal-konferenciát.

A gyermekek és a védelmüket szolgáló jogi környezet kérdései az egyre változó globális térben az utóbbi időszakban fokozatosan előtérbe kerültek. Tudvalevően a gyermeki lelket ért trauma és megrázkódtatás meghatározó nyomot hagy maga után, és bevésített negatív érzelmi élménnyé alakul a felnőttkor során. A bűnözés korfáját áttekintve az is megfigyelhető, hogy tendenciózusan tolódik a gyermekkorúak felé, egyre több gyermek válik áldozattá és elkövetővé, és kerül be az igazságszolgáltatási gépezetbe. Ezeknek a tudatában egy a jövőt építő, tudatosan működő modern jogállamnak kiemelt figyelmet kell fordítania az igazságszolgáltatási és hatósági funkciójának gyakorlása során a gyermeki jogok fokozott betartására. Ezért került nemzetközi vonatkozásban is a gyermekbarát, illetve gyermekközpontú igazságszolgáltatás kérdése a jogalkotás és a jogalkalmazás figyelmének középpontjába.

Magyarországon az Alapvető Jogok Hivatala kiemelten foglalkozik a gyermeki jogok érvényesülésével. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban a Belügyminisztériumnak és az Emberi Erőforrások Minisztériumának a bevonásával külön munkacsoportot alakítottak, amelynek fő feladata a civilszervezetekkel való kapcsolattartás a gyermeki jogok vonatkozásában. A civil szféra már évek óta folyamatosan hallatja hangját annak érdekében, hogy a különböző hatósági eljárásokban fokozottabb figyelmet fordítsanak a gyermekek különleges igényeire, hiszen a hatóságokkal kapcsolatba

1 Összefoglaló a Rendészettudományi Karon 2012. december 11-én lezajlott konferenciáról.

kerülő gyermekekre nézve nagy jelentőségű döntések is születhetnek. A gyermekek érzelmileg és értelmileg is fejletlenek, személyiségük kialakulóban van, így a hatósági döntések hatására fokozott pszichés nyomás alá kerülnek. Tekintetbe véve a helyzetük jelentőségét, ahhoz, hogy a hatóságokban nem kételkedő, az igazságszolgáltatás iránt bizalmat tanúsító, továbbá a jogszabályi kötelezettségeket betartó, a törvényt tisztelő és féltő felnőttekké váljanak, az igazságszolgáltatási rendszernek is fokozott empátiával és humanitással kell felvérteznie magát, amennyiben kapcsolatba kerül velük.

A gyermekek gyakran vannak érintve az igazságszolgáltatásban, és főleg olyan negatív események kapcsán, amelyek döntően kihatnak egész további életükre, elég csak egy gyermekelhelyezési perre vagy egy bántalmazás miatt indult büntetőeljárásra gondolnunk. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a gyermekkel az eljárás minden szakaszában megértessük: mi történik velem, cselekedeteim mik a következményei, és éreztetni kell folyamatosan velem, hogy nekünk és nálunk számít az ő véleménye is. Továbbá az eljárás nem degradálja, alázza meg, személye fontos a hatóságoknak, velem emberségesen, megértően bánnak, és vallomását kellő súllyal veszik figyelembe.

Évente közel hatezer gyermek válik bűncselekmény áldozatává, és harminc gyermek hal meg a bántalmazások során. Ennek ellenére a gyermeki jogok ismeretének terén Magyarország sajnálatos módon a lista végén kullog Európában. Magyarország európai uniós elnöksége alatt 2011. február 15-én az Európai Bizottság kihirdette a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemtervet. Ennek egyik jelentős elemeként fogalmazódott meg az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítésére törekvés. Az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010. november 17-i iránymutatása a gyermeki jogoknak prioritást adott, hogy az egyes eljárások során a jogalkalmazói hozzáállásban, intézkedésekben is fokozott súllyal legyenek jelen. Az iránymutatás elvi szinten rögzíti a gyermekek jogainak védelmét, azok tiszteletben tartását és érvényesülését. A gyermekek jogainak külön kiemelése és meghatározása nem új keletű jogi képződmény, azt már az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án elfogadta, és a gyermek jogairól szóló egyezményben deklarálta, amelyet egyébként hazánk is az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdetett ki.

2012 a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve volt, így holisztikus megközelítéssel olyan intézkedéseket és lépéseket kellett és kell tenni, amelyek elősegítik, hogy a gyermekek valóban élhessenek jogaikkal, ezáltal az igazságszolgáltatásban valóban érvényesüljenek a gyermekek mindennek felett álló érdekei.

Lépések a gyermekbarát igazságszolgáltatás jegyében

A konferencia előadásainak ismertetése előtt – a teljesség igénye nélkül – röviden áttekintést kívánok adni a gyermekbarát igazságszolgáltatás terén a múlt évben elvégzett feladatokról, és utalni szeretnék azokra a területekre és problémás gócpontokra is, amelyekben érdemi lépés, megoldás és változás nem született, vagy az elvégzendő feladatok terén nem helyeződött rájuk megfelelő hangsúly.

Legfontosabb pozitív eredmények a gyermekbarátság jegyében

Konferenciák, tervszerű lépések a gyermekbarát igazságszolgáltatás gyakorlatának megvalósítására

- Munkacsoport alakult az Országos Bírói Hivatalon belül a gyermekközpontú igazságszolgáltatás koncepciójának kialakítására.
- Az Alapvető Jogok Hivatala önálló projektet szentelt a gyermekbarát igazságszolgáltatás vizsgálatának. A hivatal 2010 óta az Európa Tanács nemzeti kapcsolattartó intézménye. Az Európa Tanács kiemelkedő szerepet tölt be a gyermeki jogok védelmében és megismertetésében, amióta 2006-ban megindította az „Építsük együtt Európát a gyermekekkel a gyermekekért” programot. Gyermekjogi stratégiája (2012–2015) kiemelt hangsúlyt fektet a 2010-ben elfogadott „Gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatás” elveinek gyakorlati megvalósítására.
- A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) megújította „gyermekbarát igazságszolgáltatás” honlapját.

Gyermekbarát kihallgató szobák létrehozása

- A KIM-rendelet értelmében 2014-ig minden megyeszékhelyen lesz ilyen intézmény. A szobákat azért alakítják ki, hogy az eljárások során csökkentsék a gyermekeket érő traumákat. Ezekben barátságos környezetet alakítanak ki, valamint kép- és hangfelvevő eszközöket helyeznek el, utóbbiakat azért, hogy a gyerekek vallomásait elég legyen egyszer felvenni, ne pedig többször is az eljárás külön szakaszaiban.

Gyermekeknek szóló tájékoztatás

- A büntetőeljárásban és a polgári perrendtartásban is előírásra került a gyermek életkorának és belátási képességének megfelelő eljárási tájékoztatási kötelezettség, azaz a jogszabályok nehezen értelmezhető szövegeit (pl. jogok, kötelességek) a jogalkalmazóknak a gyermekek értelmi képességének megfelelő módon kell megfogalmazni és tudomásukra hozni, így számukra is világos lesz az eljárási helyzetük, szerepük, annak célja és jelentősége. A kioktató és a felvilágosító formális jellege így csökkenthető.

Btk.-szigorítás

- A gyermekek fokozott büntetőjogi védelmének érdekében az új büntető törvénykönyv szintén számos ponton szigorítja a gyermekek ellen elkövetett bűncselekmények szankcióit, önálló tényállás a gyermekprostitúció kihasználása és a kiskorú érzelmi fejlődésének veszélyeztetése is. Emellett emberölésnek minősül majd, ha valaki 14. életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír. A kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén az elévülés úgy változik, hogy a sértett 18. életévének betöltése után öt év áll rendelkezésére, hogy feljelentést tegyen. Továbbá a gyermekek elleni bűncselekmények elkövetőit eltilthatják minden olyan foglalkozástól, továbbá tevékenységtől, amely gyermekek, fiatalok felügyeletével, gondozásával, nevelésével függ össze.

A gyermekközpontúsággal ellentétesen ható negatívumok, illetve megoldásra és beavatkozásra váró további feladatok és területek

A Btk.-ban a büntetőjogi korhatár leszállítása

- Súlyos bűncselekmények esetében a vétőképeség leszállítása 12 évre. Az új jogszabály a 12–14 év közötti elkövetők büntethetőségét a törvényben felsorolt bűncselekmények esetén egy szubjektív feltételhez köti: az elkövető rendelkezik a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel. Ennek vizsgálata az eljárások során kötelező lesz, kimunkálása és gyakorlati működése még kérdéses.

Az elkövető gyermekkorúakkal kapcsolatos szankciórendszer nem megfelelő jellege

- A fiatakorúak esetében továbbra sem érvényesülnek kellő súllyal az alternatív szankciórendszer jellemző megoldásai, nincs jelen a diverziós eljárás, a mediációs helyreállító igazságszolgáltatás sem kap megfelelő hangsúlyt. Fiatakorú elkövetők esetében sokkal jobban érvényre kellene juttatni azt a törvényi rendelkezést, amely szerint szabadságelvonással járó intézkedést vagy büntetést csak legvégső esetben lehet kiszabni. Az új büntető törvénykönyv szélesíti ugyan a szankciórendszert, de még mindig korlátozott a fiatakorúakra kiszabható alternatív büntetések köre.

Eljárások elhúzódása, nem érvényesül a soronkívüliség

- Az eljárások elhúzódása különösen jelentős probléma, hiszen a fiatakorúakra vonatkozó külön eljárás korlátozott időintervallumban zajlik, jelenleg mindössze négy év, a Btk.-módosítást követően hat év áll rendelkezésre. A nyomozás határideje jelenleg az általános szabályok szerint kettő év, amelyet a vádemelés, majd egy-két év múlva a bírósági eljárás követ. Eltelik az az idő, amely alatt a fiatakorúakra vonatkozó speciális intézkedéseket alkalmazni érdemes, illetve jogilag lehetséges. A fiatakorúak esetében a nyomozási határidőt rövidíteni kellene, amely általában hat hónap, legfeljebb egy év lehet. Azonban ennek is megvan a veszélye, mert az elkapkodott eljárások miatt még több megalapozatlan vád kerülhet a bíróság elé. A kizárólagos bírósági illetékesség megszüntetése szintén nem hat az eljárások gyorsításának irányába, továbbá a soronkívüliséget jól szolgálná, ha a nyomozó hatóságok is speciális egységekkel, soron kívül kezelnék az ilyen ügyeket, nem pedig a többi ügygel együtt.

Kihallgatási problémák, eljárási abúzusok

- A büntetőeljárás során többször is kihallgathatják a gyermeket. A nyomozó hatóság általi kihallgatás nem jelenti azt, hogy a kiskorúnak nem kell a kihallgatás traumáját újra átélnie. A jelenlegi szabályozás szerint ugyanis a technikai úton rögzített kihallgatás sem teszi lehetővé, hogy a bírósági tárgyaláson a kiskorút újból ki ne hallgassák. Az ismételt kihallgatások az elszenvedett trauma felidézését és a másodlagos áldozattá válás esélyét növelik, éppen ezért lenne fontos gyermekvédelmi szakember vagy hozzáértő gyermekpszichológus jelenléte, továbbá a kihallgatás rögzítése és annak felhasználása a teljes hátralévő eljárás során.

Szakember- és ismerethiány jogalkalmazási szinten, képzési gyengeségek a bírói, ügyészi és a rendőri oldalon, kizárólag eredmény centrikus jogalkalmazás

- A kiskorúakkal kapcsolatos – kriminalisztikai, pszichológiai – szakmai protokollok és előírások hiánya.
- Jelenleg nem képezünk speciálisan a kiskorúak ügyeivel foglalkozó szakembereket, beleértve a nyomozó hatóságot, az ügyészséget és a bíróságot is. Kiemelt szükség van a pszichológiai és a speciális gyermekpszichológiai ismeretekre, kihallgatási technikákra. A gyermek a felnőttől várja a segítséget és a felvilágosítást, éppen ezért nagyon fontos a helyes és adekvát kommunikáció, a jogalkalmazónak le kell tudnia reagálni a gyermeket ért helyzetet, empátiákkal és együttműködően kell viszonyulnia hozzá. Sajnos még a nyomozási bírák sem rendelkeznek megfelelő speciális szakismerettel, nem kapnak képzést a gyermekkorúakkal kapcsolatos bánásmódról, kommunikációról, kihallgatási helyzetekről, azok megfontolt és szakszerű kezeléséről. Az a tapasztalat, hogy sok esetben hiányzik a bírói gondolkodásmódból a helyreállító igazságszolgáltatás, a mediáció szerepe. Az ügyészségnek még nagyobb a felelőssége ebben, a fiatalkorúak esetében alig találunk példát erre a diverziós lehetőségre.

A kerekasztal-konferencia célja

A Magyar Rendészettudományi Társaság Bűnügyi Tagozata 2012 utolsó kerekasztal-konferenciáját ennek az aktuálisan kiemelt témának szentelte. Igyekezett a büntetőjogi és rendészeti vonatkozások mellett a gyermekvédelmi szakmát is megszólítani, hogy teljesebb képet kapjunk arról, milyen eredményekkel zárult a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve, továbbá van-e még olyan terület, amely kihívásokkal és változtatásokkal maradt adós. A konferencia célja elsősorban a gyermekközponúságnak a büntető igazságszolgáltatás oldaláról való megközelítése, ezért a büntetőeljárás szakaszának képviselőit hívtuk meg, hogy előadhassák álláspontjukat. Ennek során kifejtették, hogy saját jogalkalmazási területükön milyen lépések születtek a gyermeki jogok érvényesülésével kapcsolatosan, továbbá elmondhassák, melyek azok a joggyakorlat szempontjából legégetőbb feladatok, amelyekben további lépések szükségesek.

Természetesen a kerekasztal-konferencia szervezőiként úgy gondoljuk, hogy a gyermekvédelem elválaszthatatlan a gyermekekkel kapcsolatba kerülő büntető jogalkalmazástól. Éppen ezért célként fogalmaztuk meg, hogy a két terület közös nevezőinek kialakítása hozhatja meg az áttörést, és érhet el igazán sikereket és paradigmaváltást a gyermekközponúsú igazságszolgáltatás gyakorlati megvalósítása terén is. A fentiek okán elengedhetetlennek tartottuk meghívni és a konferencián előadóként felkérni az Alapvető Jogok Hivatalát, hogy tájékoztatást kapjunk arról, mely projektekben és területeken végeztek aktív munkát a gyermeki jogok védelmének érdekében. Emellett hasonló okból hívtuk meg az Országos Gyermekegészségügyi Intézetet is. Ez utóbbit a gyermekvédelem oszlopos intézményeként a rendőrséggel és a büntető igazságszol-

gálatással való együttműködés lehetőségeinek bemutatására is felkértük, véleményt kérve az eddig megvalósult lépésekről és ezek eredményeiről is. Mindezeket túl az oktatás és az ismeretfejlesztés elengedhetetlen a jogalkalmazás mindkét térfelén, azaz az érintett gyermekek és a hatóságok oldalán. Ez okból kértük fel a kriminológus tanárt, szakembert, hogy mutassa be a rendészeti oktatási szakma álláspontját, és ismertesse a kriminológus megközelítését, s ezzel együtt a Magyar Rendészettudományi Társaság főtítkára, prof. dr. Blaskó Béla rendőr vezérőrnagy mellett a kerekasztal-konferencia moderátori szerepkörét is ellássa.

A kerekasztal-konferencia előadásai

A következő részekben kommentált kivonatolt ismertetőt kívánok adni az előadók által elmondottak alapján.

Alapvető Jogok Hivatala: dr. Lux Ágnes főosztályvezető

Előadásában kiemelte, hogy a gyermeki jogok védelme nem egy szakmának a felelősége, hanem a társszakmák közös feladata. Az Európa Tanács 2010-ben kiadott egy iránymutatást, amely az ombudsmannak is alapul szolgált, és kimondja, hogy a gyermeki jogokat bármilyen eljárásban a legerősebben kell biztosítani az eljárás minden fázisában. A gyermekjogok területén kiemelten fontos az ombudsman hivatalból való vizsgálati lehetősége, hiszen a gyermekek maguk nem tudják a jogaikat hatásosan képviselni és védeni. Az Alapvető Jogok Hivatala további hatóságot, szervet kereshet meg felvilágosítás és vizsgálat elvégzése céljából. 2012. január 1. előtt még négy másik ombudsman látta el feladatát, jelenleg már csak egy van, ami persze nem jelenti azt, hogy ez gyengítette volna az alapjogok védelmét.

Amellett, hogy nincs Magyarországon külön gyermekjogi ombudsman, számos európai országban erre külön ombudsman működik saját stábbal, ez viszont nem jelenti az ilyen jellegű jogok érvényesítésének csorbulását. Az ombudsmani hivatal mindig is kiemelten foglalkozott a gyermeki jogokkal 1995-ös felállításától, de 2008 óta még hangsúlyosabb lett ez a kérdés. A munka főleg projektet keretében folyik, és bizonyos területek hatékonyabb érvényesítésére helyezi a hangsúlyt. Az évente változó projekt-célok, prioritások a következőképpen alakultak:

- 2008-ban a jogtudatosság volt a fő szempont. Ennek során azt vizsgálták, hogy mennyire ismerik a gyermekek a saját jogaikat. Ugyanis az ombudsmani hivatal álláspontja az volt, hogy a gyermekek csak úgy tudnak normakövető felnőtté válni, ha már gyermekkorukban tisztában vannak jogaikkal, innentől a jogokról szóló felvilágosítás nem a családok magánügye, hanem egyben állami feladat is. Ez a kötelezettség nemcsak az alaptörvényből fakad, hanem az 1989 óta létező ENSZ-egyezmény 54. cikkelyén is nyugszik, és külön foglalkozik az egyes gyermeki jogokkal. Az egyezmény 1991 óta nálunk is hatályba van, és ez alapján valamennyi intézmény feladata, hogy a gyermekjogi katalógust betartsa.

- 2009-ben az iskolai erőszakkal kapcsolatban végzett az ombudsmani hivatal egy átfogó vizsgálatot, 2010-ben a családpótló intézmények kerültek górcső alá.
- 2011-ben a gyermekek testi-lelki egészsége lett kiemelt projektcél, ebben számos szervezettel működtek együtt, így többek között az OGYEI-vel is, és a gyermekprostitúció kérdésében a rendőrséggel is. Ebben a kérdésben nem volt megnyugtató az a kép, amelyet a rendőrség nyújtott az adatok átadását követően. A probléma kezeléséről azóta is párbeszéd folyik a Belügyminisztérium, a rendőrség és az ombudsmani hivatal között. Ennek háttere, hogy kormányzati szinten nem volt egységes állásfoglalás abban a kérdésben, hogy létezik-e egyáltalán a gyermekprostitúció hazánkban, és azt hogyan lehet megelőzni. A megbeszélés eredménye az lett, hogy az ombudsman erőltetésére sikerült elfogadtatni azt az álláspontot, miszerint igenis létezik a gyermekprostitúció, amelyet az áldozat oldaláról kell megközelíteni, és 18 év alatt mindenkit annak kell tekinteni, ha valamilyen okból az utcára kényszerül, és másnak a kenyerét keresi. Továbbá a kérdést elsősorban nem a büntetőjog eszközeivel kell orvosolni.
- 2012 a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve lett nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is. Ennélfogva a Közigazgatási és Igazságszolgáltatási Minisztérium is e célnak szentelte az évet. Ami röviden annyit takar, hogy ha a gyermek bármelyik olyan jogalkalmazó szervvel kapcsolatba kerül, mint a rendőrség, illetve az ügyészség, továbbá a gyermekvédelem, akkor az eljárás során a gyermekek mindenek felett álló érdekeire tekintettel kell lenni, és ezt a jogalkalmazásban is érvényre kell juttatni. Több olyan vizsgálatot folytattak, amelyek azt vizsgálták meg, hogy mennyire valósulnak meg az egyes ajánlások az igazságszolgáltatásban, a bíróságokon és a hivatalokban. Azok megfelelően érvényesülnek-e, egyáltalán, jelenleg hol állunk a gyermeki jogok betartásának terén. Példának okáért a büntető igazságszolgáltatás résztvevői rendelkeznek-e ismeretekkel a gyermekjogokról, továbbá a mediáció működik-e a gyermekek vonatkozásában is. Továbbá olyan kérdésekkel, mint hogy a bíróságok kizárólagos illetékességének megszüntetése milyen hatással járt a gyermekbarát igazságszolgáltatás hatékony működésére. A projektben végzett munka jelenleg is folyamatos, és bár vannak már tapasztalatok, a legtöbb kérdésben eredmények csak később várhatóak, így hosszú távú következtetéseket azokból tudunk levonni.

Országos Rendőr-főkapitányság: Monostoriné Vass Anikó rendőr alezredes

Mindenekelőtt azt kell tisztázni, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítása milyen változtatási szükségleteket jelenít meg a rendőrség szervezete felé, azaz milyen terheket is jelent a rendőrségre. A rendőrség egyik oldalról szerencsésebb helyzetben is van, mivel a kérdés sokkal megfoghatóbb dimenzióban van számára megjelölve, ugyanis jogszabályilag pontosan elő van írva, hogy mit tegyen annak érdekében, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás a rendőrség berkein belül megvalósulhasson.

A 23/2010-e KIM-rendelet határozza meg, hogy a rendőrség nyomozó hatóságainál gyermekbarát kihallgatószobát kell létrehozni, ami minden megyében legalább egy ilyen szobát jelent. Az összes rendőr-főkapitányság feladata, hogy kigazdálkoldja a szoba kialakítását a saját, egyébként is szoros költségvetéséből. Erre a feladatra sajnálatos módon nem kapott külön keretet a kormányzattól. A rendelet értelmében 14. életévét be nem töltött személyek kihallgatásánál kell ezt a szobát használni, ami azonban rengeteg kérdést vet fel, azaz pontosan, mégis kikre is kell ezt a szabályt majd alkalmazni? Vajon az adott megyében az összes kihallgatandó gyermekkorúra? Amennyiben ezt a rendelkezést kiterjesztően alkalmazzánk, az különösen költségessé, kvázi kivitelezhetetlenné tenné a kihallgató szobák alkalmazását. Hiszen léteznek olyan megyék, mint például Pest megye, ahol akár 80-100 kilométert is utaztatni kellene a gyermekkorút az egyik kapitányságról oda, ahol a kihallgató szoba valójában fellelhető. Ezért le kellett szűkíteni az alkalmazás tervezett gyakorlatát csak azoknak a helyi szintű kapitányságoknak a területére, ahol létrehoztak ilyen jellegű kihallgató szobát, így a csak ott kihallgatott gyermekkorúakra kell majd alkalmazni. Így lényegében a rendelkezés nem a megyében kihallgatandó minden gyermekkorú személyre lesz alkalmazható, hanem csak a kihallgató szobával rendelkező kapitányságok, főkapitányságok közigazgatási területére. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a többi kapitányság nem hallgathat ki itt, amennyiben indokolt és célszerű számukra is a szoba alkalmazása. Ezzel megelőzhető, hogy a gyermekkorúakat a kihallgatásuk érdekében órákig utaztassuk. Azonban hátrányként fogható fel, hogy így a kihallgató szobák nem fogják lefedni az ország teljes területét, és alkalmazásuk továbbra is csak néhány városra fog korlátozódni. A kihallgató szobák alkalmazásán túl további fontos kérdés, hogy a különféle eljárási cselekményeket a gyermekkorú kíméletével és mindenképp felett álló érdekeinek szem előtt tartásával kell végrehajtani. Ehhez lényeges, hogy a kihallgatást végző kolléga valójában értsen a gyermekkorúak kihallgatásához. Sajnos ebben a vonatkozásban adós maradt a rendelet, és más jogszabály sem rendezte a képzés, oktatás hátterét és lehetőségeit.

A kihallgatást végző rendőröknek a gyermekkorúak fejlettségéhez illeszkedő speciális ismerettel kell rendelkezni, azaz jól tudjon bánni velük, bírja a megfelelő pedagógiai kompetenciákat is, és az átlagnál nagyobb empátiát tudjon tanúsítani. Ez főleg azokra a vizsgálókra, nyomozókra vonatkozik, akik bűnügyi, közlekedési munkájuk során kapcsolatba kerülnek a kiskorúakkal. Felmerül a kérdés, hogy hol juthatnak a kollégák ezekhez a többletismeretekhez, hol és kik által, milyen oktatási rendszerben sajátíthatják el ezeket a kompetenciákat. Továbbá bizonyos munkakörök betöltésénél fog-e érvényesülni a pedagógiai ismeret már a kiválasztásnál is? Ennek érdekében már minden megyében tervbe van véve az oktatás. A rendőrség ki fog jelölni négy főt mentornak: a megyei pszichológust, egy főt a bűnügyről, a rendészetről és a bűnmegelőzésről olyanokat, akiknek az oktatás terén már nagyobb rutinjuk van. A büntetőeljárási törvény szerint a gyermekkorút a nyomozási bírónak kellene meghallgatnia, de ez – a kapacitás hiánya miatt – lehetetlennek tűnik a bíróságok jelenlegi leterheltsége mellett. Ezért is hangsúlyos a rendőrségi állomány képzése, különösen a kihallgatások terén. Legalább

olyan fontos a megfelelő kihallgatási metódus alkalmazása és a végrehajtó személye, mint maga az optimális környezet megteremtésének szükséglete, azaz a gyermekbarát kihallgató szobák kialakítása.

Visszatérve a KIM-rendeletre, amely meghatározza a kihallgató szobák létrehozásának igényét: részletesen leírja, hogyan kell kinéznie egy ilyen szobának, és milyen feltételeknek, előírásoknak kell megfelelnie. Így legalább négy fő egyidejű bent tartózkodására kell alkalmasnak lennie, megfelelő világítással és szellőzéssel kell rendelkeznie, továbbá berendezésének alkalmasnak kell lennie a hangulatosabb légkör kialakítására, ennek érdekében kötelező a játszósarok létrehozása. Hozzá kell tennünk, hogy a játéksarok létrehozásával a rendőrség nem tud azonosulni, hiszen egy ilyen szituációban nem a játék az elsődleges, de a rendelet alapján ki kell alakítanunk azt is. Ezeken túl kép- és hangfelvétel egyidejű felvételére alkalmassá kell tenni a helyiséget technikailag is. A rendőrség elsősorban ennek az előírásnak örvend jobban a játéksarok és a hangulatos kialakítás helyett, és inkább erre helyezi a hangsúlyt.²

A KIM-rendelet végrehajtásának ellenőrzésénél, illetve a szobák átadásánál azonban fontos a helyiség gyermekbarát atmoszférájának értékelése is azon túl, hogy a szoba technikai biztosítottsága megfelelő. Meg kell jegyezni azt az eljárásjogi hibát, hogy az ilyen helyiségekben készült kép- és hangfelvételeket kizárólagosan nem fogadja el a bíróság, és ugyanúgy dönthet az újabb tárgyalási kihallgatásról, ami további stresszt és lelki traumát okozhat a gyermeknek. Az ombudsmani hivatallal egyetértésben törekvés van arra nézve, hogy fogadják el az így készült felvételeket, és elkerülhetővé váljon a gyermekkorú újabb kihallgatása és mentális terhelése.

A szobák számára az alkalmasságot igazoló tanúsítványt az igazságügyi miniszter adja ki az ORFK javaslatára. Jelenleg két olyan megye van, ahol már ilyen kihallgató szoba működik. Ezeket akkor kötelező használni, ha van ilyen helyiség, és 14 év alatti személyt hallgatnak ki, illetve a nyomozási bíró elutasítja az ügyész javaslatát, továbbá más úton nem tudják a bizonyítékot beszerezni. Ezzel a rendelkezéssel a rendőrség a gyermekkorút nem akarja feleslegesen eljárási tortúrának kitenni. Elég csak végiggondolni, hogy a járőri intézkedéstől az ügyeletes tisztig hányan faggatják, kérdezik a gyermekkorút a történetekről, miközben még egy jegyzőkönyvet sem készítettek, és emiatt a gyermekkorú egyre zaklatottabb és zavarodottabb lesz. A tervek szerint amennyiben a képzés beindulna, úgy a közrendvédelmi állományt szintén bevonnák. A szobák lehetőség szerinti alkalmazását tekintve nemcsak gyermekkorúakra, hanem fiatalokú sértettekre is kiterjedne, ha a bűncselekmény veszélyeztette a lelki és erkölcsi fejlőd-

2 Az előadó által elmondottakhoz megjegyzést fűzve ki kell jelenteni, hogy a rendőrség, úgy tűnik, nem akar feltétlenül azonosulni a gyermekbarát igazságszolgáltatás ideológiájának lényegével. Számára a kötelezettség alkalmat nyújt a technikai rögzítést lehetővé tevő szobák létrehozására, és nem igazán érti, hogy a rendelet elsődlegesen a gyermekek kihallgatását szolgáló helyiségek lett szánva. Ezt a verziót támasztja alá a rendőrség azon elképzelése is, miszerint nemcsak a gyermekkorúakat, hanem a fiatalokúakat is kihallgatni ezekben a helyiségekben, nyilván ezek lényegesen nagyobb számban fordulnak elő. A gyermekkihallgató szoba jellegének kialakításánál ezzel leginkább a technikai rögzítés és a külső megfigyelés lehetőségének kihasználására helyezné a hangsúlyt.

désüket. Továbbá olyan felnőtt korúak kihallgatásánál is igénybe vennék, ahol nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt egy viszonylag nyugodt légkörű kihallgató szoba alkalmazása látszik indokoltnak. A rendőrség álláspontja, hogy a kihallgató szobát akkor alkalmazná, ha oldottabb légkör biztosítására van szükség bármilyen kihallgatásnál. Így tehát nemcsak gyermekkorúak esetén lenne ajánlott az alkalmazásuk.³ A gyermekkorú sértettek mellett a gyermekkorú elkövetőket ugyanolyan áldozatoknak kell tekintenünk, így velük sem lehet kivételt tenni a szoba alkalmazásánál, az ő kihallgatásukat is itt kötelező végrehajtani.

Az átadás befejezésére 2012. december 30-át határozta meg a belügyminiszter. Ezt követően hatvan nap áll rendelkezésre egy módszertani útmutató elkészítésére, amely részletesen tartalmazza a törvényben és az utasításban foglaltakat. Ezt a rendészeti képzésben részt vevők számára is át kívánja adni az ORFK, hogy külön figyelmet és hangsúlyt kapjon a kérdés. Tíz szobát átadtak: Budapesten kettőt, négy kérelmet benyújtottak, kettő felterjesztés alatt van, öt megyében még nem készültek el, de már a felterjesztés előkészületei folynak.

A 2012. évi LXII. törvény a rendőrségnek szintén sok feladatot határozott meg, így az idézés és a tájékoztatások során is külön kell kezelni a kiskorúakat és a gyermekkorúakat, ami nem egyszerű feladatot ró a rendőrségre, tekintetbe véve, hogy a jogi megfogalmazásokat, jogokat és kötelezettségeket az ő értelmi szintjüknek megfelelő módon kell interpretálni, szóban és írásban egyaránt. A terjedős jogszabályokat gyermekek számára közérthetővé kell tenni, ez a Neozsaru rendszerbe lesz feltöltve, és az idézéshez januártól csatolható lesz.

További lépésként az utóbbi tíz év gyermekkorúakkal kapcsolatos eljárási adatait kívánják feldolgozni, és átfogó elemzést készíteni a gyermekkorúak áldozattá és elkövetővé válásának okairól. Ez eredetileg könnyű feladatnak tűnt, azonban rá kellett jönni, hogy valójában mennyire nem egyszerű. Ugyanis kutatás közben derült csak ki, hogy mennyire nincsenek meg az adatok megfelelő mélységükben és mennyiségükben. Így öt évre kellett csökkenteni az adatfeldolgozást, az adatok egyezőségének biztosítására a BM nyújt segítséget.

A fentiek mellett még két feladat adódik 2013. január 1-jétől. Ugyanis a nappali tagozatos tanítási órákról távol maradó gyermekkorúval szemben intézkedést kell kezdeményezni. Ami számos további tisztázatlan kérdést von maga után, például: hogyan tudjuk megállapítani az ellenőrzéskor, hogy milyen oktatási intézményben és formában tanul a gyermekkorú? Vagy másik oldalról: elképzelhető-e, hogy az egyik iskolás már betöltötte a 14. életévét, a másik még nem, így az egyikkel szemben a kora miatt igen, a másikkal szemben nem kell intézkedni és az oktatási intézménybe szállítani. Ez indokolatlan és értelmetlen megkülönböztetéseket hoz létre az iskoláskorúak esetében. A tervek szerint az Oktatási Hivatallal kell felvenni a kapcsolatot: ha a gyermek-

3 Meg kell jegyezni, hogy ez a törekvés miként fog érvényesülni a gyakorlatban. Hiszen vagy gyermekbarát – gyermekszoba – jelleget adunk egy szobának, vagy a berendezési tárgyakkal a megszokott szűk és rideg irodákhoz képest kellemesebbé tesszük azt. Azonban a szobák használatbavételi igazolásának kiadásánál a gyermekek számára barátságos atmoszféra komoly szempont lesz, így bizhatunk benne, hogy a gyermekbarát kihallgatószoba helyett nem egy kellemesen berendezett, technikailag felszerelt helyiség lesz valójában kialakítva.

korú nem tudja igazolni, vagy csak részben igazolja magát, akkor csak az ő nyilván tartásukból lehet a szükséges adatokat beszerezni, és jelentős szállítási költségteher mellett kell visszaszállítani a gyermekkorút. Emellett azt sem tudjuk majd megállapítani biztosan, hogy meddig van tanítás az adott iskolában. Amennyiben a gyermekkorú esetében nem tudjuk az illetékes oktatási intézményt kideríteni, úgy a rendőrségre kell őket szállítani, ami szintén aránytalan és felesleges terhet ró a rendőrségre és a gyermekkorúra egyaránt, ahelyett, hogy ilyen esetben a szülő vagy az oktatási intézmény látná el alapvető nevelési feladatát.

Azon túl a rendőrség feladata lesz még az oktatási intézmények rendjének biztosításában való közreműködés. Ez részben eddig is működött a DADA, az iskolarendőr- és az Ellenszer programokban működő rendőr kollégák bevonása mellett, ezen túlmenően nem tudni, hogy milyen további rendészeti feladatok adódnak ebből a rendelkezésből fakadóan. Az óvodában is jelen van a rendőrség az Ovizsaru programmal, az általános iskola alsó tagozatában a DADA, a felső tagozatban az Ellenszer programokkal. A gyerekek bármilyen kérdésekkel bátran fordulhatnak az oktatókhoz, akik komoly képzést is kapnak, és segítenek megoldani a gyerekek problémáit. Ezek mellett az „iskola rendőre” és az „egy iskola – egy rendőr” program szintén a rendőrség iskolai jelenlétét és elfogadottságát növelné, és barátságosabb hozzáállás kimunkálását. Az iskola nyitottsága elengedhetetlen a rendőrség jelenlétéhez, hiszen a megajánlott programokra a körzetben lévő iskolák előzetesen igényt nyújtanak be. Tehát amennyiben az iskola részéről megjelenik a támogatottság az ilyen jellegű rendőrségi programokra, úgy realizálódik a konkrét együttműködés.

Kúria: dr. Vaskúti András bíró

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága döntött arról, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás kiemelt figyelmet kapjon a részes államok igazságszolgáltatási rendszerében, és a gyakorlatban is valódi eredmények szülessenek. A gyermekbarát kifejezést számos kritikával illették, tekintettel arra, hogy a bíró és a jogalkalmazó hatóságok ne a barátai legyenek a gyermeknek, mivel az viszonylagos elfogultságot feltételez. Ezért inkább a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kifejezést érdemes használni, amely sokkal objektívebb értelmezést hordoz magában.

Tekintsük át, hogyan értékelhető a 2012-es év a gyermekközpontú igazságszolgáltatás szemszögéből. Összességében megtalálhatóak negatív és pozitív jelenségek egyaránt. Kifejezetten negatív hatásúnak tekinthető az, hogy a fiatalkorúaknál bevezették az elzárást szabálysértések esetére. Megszűntek a kizárólagos illetékességű bíróságok, és leszállították az új Btk.-büntethetőség korhatárát 12 évre.

Pozitív hatású lépés a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló törvény megszületése, továbbá a gyermekbarát kihallgató szobák kialakításának kötelezettsége, valamint az előzetes pártfogás bevezetése. A szobákhoz azonban kritika is fűzhető, mivel ezek nem feltétlenül alkalmazhatóak minden helyzetre és minden szereplőre. Ugyanis az életkor tekintetében még a 14 éves korhatár is jelentős korlátot jelent. Egy 5-6 éves

gyermeket teljesen máshogy kell kihallgatni, mint egy kamaszkorút, továbbá az eljárás pozíció is bonyolulttá teheti a kihallgató szoba optimális rendeltetésének betöltését. A másik hiányosság: nincs arról rendelkezés, hogy a kihallgató szoba a nyomozási bíró számára is rendelkezésre bocsátható legyen, ugyanis a bíróságokon és az ügyészségeken nincs hasonló helyiség. Remélhetőleg nem lesz akadály abban az esetben, ha a másik két szerv is igénybe szeretné venni a szobákat. A törvény álláspontja szerint mindezek ellenére a gyermekkorú kihallgatására az a helyiség, lakás, ház stb. a legmegfelelőbb, ahol a gyermekkorú él, kivéve, ha a bűncselekmény ott történt.

A negatív jelenségekhez visszatérve meg kell jegyezni, hogy 1951-ben szűnt meg a fiataikorúak önálló bírósága, azóta csak kizárólagos illetékességű bíróságok voltak. Sajnos ettől az évtől az eljárás gyorsítását szolgáló rendelkezésként lettek megszűntetve a kizárólagos illetékességű bíróságok, azaz ettől kezdve nemcsak a megyeszékhelyi bíróságokon tárgyalhatják fiataikorúak ügyeit, hanem minden helyi bíróságon. Az eljárást gyorsítaná, ha nem kellene utaztatni a fiataikorút a megyeszékhelyre, hanem jobban teríthetők lennének az ügyek a helyi bíróságokon. De a jelenlegi bírósági túlterheltség és a kapacitás változatlansága miatt ez nem sok eredménnyel kecsegtet, hiába sorolandók a fiataikorúakkal kapcsolatos ügyek gyorsabb ügyintézés alá. Ennek az eredményességét és hatását majd csak később, hosszabb távon lehet mérni, így kiderül, hogy olcsóbb és gyorsabb lett-e az ilyen jellegű ügyek lefolytatása. Hátránya biztosan a szigorúbb és szakszerűtlenebb ítélkezés lesz, hiszen pedagógiai rutinnak híján levő bírák saját, a felnőtt korúakra kialakult ítélkezési gyakorlatukat fogják alkalmazni a fiataikorúakra is, így az egységes jogalkalmazás biztosítása lényegesen nehezebb lesz.

Azért is kockázatos ez a lépés, mert a legaggasztóbb a fiataikorúakkal kapcsolatos eljárások elhúzódása. Ugyanis itt jóval rövidebb, mindössze négy év az eljárási idő, hiszen utána felnőtt korúvá válik a vádlott. ENSZ-egyezmény értelmében minden 18 év alatti gyermekkorúnak tekintendő, ezzel szemben nálunk a büntetőeljárás törvény szerint már 12 év lesz a büntethetőségi korhatár, ez ismételten egy negatív hatással járó jogalkotói lépés. Az első gyanúsított kihallgatás, a vádemelés, az elsőfokú bírói ítélet és az eljárás jogerős befejezése különösen sok időt vesz igénybe, gyakran öt-hat évbe is beletelik, amíg megszületik az ítélet, jóval a nagykorúság betöltését követően.

Az Országos Bírósági Hivatal számos ajánlást, javaslatot fogalmazott meg a jogalkotás számára a fiataikorúakkal kapcsolatos eljárások javításának érdekében. Például: a különbíróságok felállítása; a kizárólagos illetékesség visszavezetése; az ilyen jellegű bíróságok tárgyalják a fiataikorú sértettekkel kapcsolatos ügyeket is; a soronkívüliség bevezetése; a nyomozási határidő hat hónapra, de legfeljebb egy évre csökkentése a fiataikorúak ügyeiben; az egyik ülnök pedagógus végzettségű, ha az elkövető 14–16 életév közötti, akkor pedig gyermekvédelmi szakember legyen; a gyanúsított kihallgatástól kezdve előzetes pártfogó nyújtson segítséget a fiataikorúaknak; az ilyen ügyekben eljáró kijelölt bíró, ügyész, rendőr és ügyvéd is külön ismeretekkel rendelkezzen, azaz bárki ne végezhesen ilyen eljárási feladatot.

Az előzetes pártfogás alkalmazása még képlékeny kérdés, mivel az első kihallgatást követően nem történik érdemi intézkedés sokáig, úgy, hogy még nincs ítélet az ügy-

ben. Ez gyakran azt eredményezni, hogy a fiatalok szabadlábban védekezve az első jogerős ítéletig számos további bűncselekményt követ el a felügyelet hiányában. Amit azért kezelnek aggályosnak, mert ha nincs még jogerős ítélet, akkor hogyan rendelhető el egyáltalán pártfogás? Alkalmazhatóvá kellene tenni, hiszen számos más kényszerintézkedést – előzetes letartóztatás, házi őrizet, lakhelyelhagyási tilalom – ugyanúgy alkalmaznak a fiatalok esetében is. Ez felfogható lenne egyszerűen egy megelőző intézkedésként, amely nem jelentené a büntetés prejudikálását, főleg mert hasznos és segítő tanácsadást nyújtana egyéni és csoportos formában. A feladatot hivatásos pártfogó látná el, gyermekvédelmi szakemberek bevonásával, továbbá önkéntesek is, egyházi és karitatív szervezetek támogatásával. Az önkéntesek különféle szűréseken mennének át, amíg ilyen feladatokra nem kapnának megbízást. A javítóintézeti nevelés is változik az új büntetés-végrehajtási törvénnyel, és 1–4 év közötti időtartamban lesz alkalmazható. Ez eltérő életkorú intézeti nevelteket eredményez majd. Elég arra gondolni, hogy a 12. év lesz az alsó korhatár, a felső pedig a 21. életév, ez komoly pedagógia problémát jelent majd az intézetekben, amelyre megoldási javaslatokat kell kidolgozni.

Szintén negatív hatású a 12. életév bevezetése öt bűncselekmény – emberölés, testi sértés, erős felindulásban elkövetett emberölés, rablás, kifosztás – esetében. Ezt követően az ilyen bűncselekmények 12–14 éves elkövetőivel szemben börtönbüntetés és intézeti nevelés is elrendelhető lesz. Azonban vizsgálni kell majd a belátási képességet, ennek megállapítása esetében fiataloknak tekintjük majd a gyermekkorút. Ennek a módszerét egyelőre még nem tudjuk, de megállapítható, hogy erre nagyrészt a nyomozati szakaszban kerül majd sor. A német rendszerben az egész fiatalkorban vizsgálni kell a belátási képességet. Ennek számos ismervét fogalmazták meg, például: legyen reális életterve, képessége az önálló döntésre; az érzelmek alárendelése az értelemnek; önállóság a szülővel és az egykorú csoporttal szemben; felnőttességi szexualitás; stb. Ehhez igénybe lehet venni gyermekvédelmi szakembert, pszichológus szakértőt és pártfogót is.

Az iránymutatásban szerepel, hogy az eljárás minden szakaszában tiszteletben kell tartani a gyermekek jogait. Ezt nem kampánykérdésként kell kezelni, és a gyakorlatban is átütő változásokat szükséges kimunkálni. Nem megengedhető, hogy az ilyen jellegű ügyekben az elkövetők vagy az áldozatok médiasztárokká váljanak, hiszen itt különösen fontos lenne a diszkréció. Számos ellenpélda mutatja, hogy nálunk ez nem működik megfelelően. Elég csak a Sümegi Kitti- vagy a Mortimer-ügyre gondolni, ahol még a nevüket sem ismerhetnénk a résztvevőknek, ha a nemzetközi sztenderd szabályokat betartanánk. Ezzel szemben a média óriási nyilvánosságot adott ezeknek az ügyeknek, legkevésbé sem foglalkozva a gyermekek magánélethez fűződő jogainak tiszteletben tartásával. A nyomozati szakaszban sem adható ki olyan információ, amely az elkövető beazonosítását lehetővé teszi. A tárgyalási szakaszban a tárgyalási jegyzéken a fiatalok nevét nem lehet feltüntetni, de emellett az internetszolgáltatókat is szankcionálni kell, amennyiben ilyen adatokat szerepeltetnek.

Az eljárások gyorsításához hozzátéve: az ítélezési gyakorlatban a hat hónapos időtartam sem tűnik illúzióknak, ami viszont jelentős szemléletváltást kívánna meg.

Elég csak a norvég tömegyilkosra gondolni, akit hat hónapon belül már el is ítélték. A fiatalkorúakat kíméletesen el kell különíteni a többi elkövetőtől. Lényeges továbbá a speciális képzettség az eljáró szervek oldaláról, a kizárólagos illetékesség a nyomozó hatóságoknál és a bíróságoknál is. Korábban működtek ezek a speciális szervek, mára sajnos megszűntek. Kívánatos lenne még a speciális eljárási szabályok alkalmazása, a nyilvánosság teljes kizárása és a személyi adatok közzétételének tilalmára kötelezés, azok betartatásának ellenőrzése.

Legfőbb Ügyészség: dr. Bory Noémi ügyész

Az ügyészség a gyermeki jogok biztosítását alapvetően jogalkalmazó szervezetként közelíti meg. Így gondoskodni kell arról, hogy a gyermekek külön jogai az igazságszolgáltatásban mindvégig figyelembe legyenek véve. Különösen téves az a megközelítés, amely a gyermekeket mini felnőtteknek tekinti. Hiszen rájuk nem azok a szabályok vonatkoznak, amelyek a felnőttekre, hanem különleges bánásmódban kell őket részesíteni, amennyiben az eljárás résztvevőivé válnak. Az Európai Unió alapjogi chartájának 24. cikkelye elismeri, hogy a gyermekek függetlenül és önállóan is rendelkeznek jogokkal, és a hatóságok a gyermekek mindenek felett álló jogainak tiszteletben tartásával járhatnak el. Az Európai Unió 2010 novemberében kiadott egy iránymutatást, amely szerint bármely igazságszolgáltatási rendszer csak akkor tekinthető gyermekbarátnak, ha a gyermekek mindenek felett álló érdekeit szem előtt tartják. A KIM 32/2010-es számú rendeletével a gyermekmeghallgató szobák létrehozatalára rendelkezett, ennek a kivitelezését és a rendelet végrehajtását az ügyészség támogatja és ösztönzi. Ezeknek a meghallgató szobáknak az alkalmazására nemcsak a gyermekkorú sértettek kihallgatásakor kerülhet sor, hanem a fiatalkorúak kihallgatása esetén is, ha a bűncselekmény természetére tekintettel vélelmezhető, hogy az olyan mértékben érintette a fiatalkorú testi, lelki és értelmi fejlődését vagy állapotát, vagy ha a kihallgatását a lehető legkíméletesebb módon kell végrehajtani. Továbbá akkor is, ha a fiatalkorú tanút szintén a bűncselekmény természetére tekintettel ugyancsak a legkíméletesebb módon kell kihallgatni. Fiatalkorú elkövető esetében is alkalmazható, ha a büntetőeljárás során feltételezhető, hogy a bűncselekménnyel összefüggésben más bűncselekmény áldozatává is vált.

Két további jelentős témát érintő aktuális kérdés merül fel az ügyészség részéről, az egyik a büntethetőségi korhatár leszállítása 12 évre, a másik a speciális gyermekvédő intézmények működése. A 2012. évi C. törvény 2013. július 1-jén lép hatályba. A 120. § (1) bekezdése alapján a bíróság az ítélet meghozatalakor a 20. életévét be nem töltött fiatalkorúval szemben javítóintézeti nevelést rendelhet el. Ennek időtartama is meghosszabbodott, szabadságelvonással járó intézkedésként 1–4 év között lehet kiszabni. További változásként jelent meg, hogy immár 21. életévük betöltéséig maradhatnak a nevelőintézetben, az eddigi 19. életév betöltése helyett. Az országban jelenleg négy javítóintézet működik. A 21. életévnek azért van jelentősége, mert lényeges a büntetés-végrehajtás fokozatának átváltásában is. Ugyanis a fiatalkorúak ekkor kerülnek át a

felőtt korúaknak megállapított büntetés-végrehajtási fokozatba. Az új szabályozással egységessé válik a javítóintézeti nevelésből való távozás és az átváltás időpontja.

Kérdésként merül fel, hogy ennek a változásnak mi a célja. Úgy tűnik, ez elsősorban a bíróságok ösztönzése arra, hogy a börtönbüntetés helyett gyakrabban alkalmazzák a javítóintézeti nevelést. Ez azért is lenne kedvező fordulat a fiatalok büntetéskezelésében, mert így különös tekintettel lennének arra is, hogy fiatalok esetében végrehajtható szabadságvonással járó büntetést a bíróság csak ultima ratio jelleggel szabhat ki. A megnövekedett időtartamnak és a kiterjesztett életkori határnak megfelelően a bíróságok talán nagyobb számban alkalmazzák majd a javítóintézeti nevelést. Ez azért is célszerűbb, mert itt sokkal jobban érvényre jut a nevelési célzat, szemben a börtönbüntetéssel, az igazságszolgáltatás retributív jellegével.

A másik változás, túl a büntetőjogi lehetőség megteremtésén vagy kiszélesítésén, hogy a javítóintézeti nevelés tartalmát is újra kívánja szabályozni a jogalkotó. Az eddigi javítóintézeti rendtartást a 30/1997-es népjóléti miniszteri rendelet szabályozta. Jelenleg folyamatban van egy új rendelet kialakítása, és ezzel egy időben 2014-ig Nagykanizsán egy új, vegyes profilú javítóintézetet hoznak létre, ahol a javítóintézeti nevelés mellett előzetes letartóztatásokat is végrehajtanak.

A Legfőbb Ügyészség jó pár további intézkedést hozott a gyermekbarát igazságszolgáltatás jegyében. Az egyik kötelezővé tette többek között a kéthetenkénti törvényességi ellenőrzést a javítóintézetekben. Ennek végrehajtása a korábban említett négy nevelőintézet mindegyikében kéthetenkénti ügyészségi jelenletet és kötelező törvényességi ellenőrzést takar. A javítóintézetek közül az aszói nevelőintézet 1987 óta működik, ahol csak fiúkat helyeznek el, akik jogerős javítóintézeti nevelésüket töltik. Rákospalotán lány-javítóintézet, Debrecenben egy vegyes profilú javítóintézet, Budapesten a Szőlő utcában csak fiatalok előzetes letartóztatásának végrehajtására szolgáló intézet található. A törvényességi ellenőrzéseket ezeken a helyeken az ügyészség a névtelen panaszládák elhelyezésével kívánta hatékonyabban működtetni, ahová a panaszos felek névtelenségük megtartása mellett bedobhatják panaszlevelüket. Két-két panaszláda áll rendelkezésre olyan helyeken, ahol mind a nevelők, mind a fogvatartottak részére biztosított az anonimitás. A másik panaszláda az ügyfélterbe került. A vizsgálatot végző ügyész kéthetente nyitja ki a ládát, és amennyiben a panaszos fél személye megállapítható, úgy azonnal elvégzi a meghallgatást, és intézkedéseket kezdeményez. Ezzel a növendékek számára egy újfajta kapcsolattartási lehetőség nyílt meg, és mód van jogaik sérelmének az orvoslására anélkül, hogy félniük kellene az esetleges retorzióktól.

Le kell szögezni, hogy az életkori határ leszállítását elsősorban nem jogalkalmazói indíttatásra, hanem politikai döntés eredményeként iktatták be az új büntető törvénykönyvbe, továbbá ott is csak szűk körben, kizárólag öt bűncselekmény esetében lesz alkalmazható. Az ilyen bűncselekményeket elkövető korosztállyal szemben csak intézkedés lesz foganatosítható. A javítóintézetek igazgatóinak döntése alapján két életkori kategóriát alakítanak ki, a választóvonal a 16. életév lesz. A 12–14. életév közöttieket teljesen izolálják az intézeten belül, ők csak napközben, bizonyos foglalkozásokon

érintkezhetnek az idősebbekkel, de éjszakára teljesen külön szállásolják el őket. Az igazgató további korcsoport szerinti elosztást is létrehozhat.

Meg kell említeni, hogy jelenleg ügyészségi vizsgálat alatt vannak a speciális gyermekotthonok is, ahol a súlyosan magatartás-zavaros, pszichés problémával küzdő, továbbá a kábítószerfüggő gyermekek élnek. Itt 10-től 18 éves korig vannak elhelyezve a gyermekek, és maximálisan két évig. Ezen intézmények közül vannak minisztériumi és nem minisztériumi fenntartásúak. A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy nincs zárt intézeti elhelyezésre lehetőség a súlyos pszichés problémával küzdő gyermekek számára, nincsenek gyermekpszichiátriák, és nem áll rendelkezésre gyermekaddikológiai osztály sem. Ez jelenleg évente 700-800 speciális szükségletű gyermeket érint átlagban, ami óriási problémát jelent. Gondoljunk csak bele, hogy ezeket a gyermekeket ilyen súlyos problémáik mellett felnőttek egészségügyi intézeteiben kell elhelyezni, ahol a szexuális abúzus komoly veszélyének is ki vannak téve. Nélkülözhetetlen egy zárt fekvőintézet létrehozása ilyen típusú betegséggel küzdő gyermekek befogadására. Példának okáért Rákospalotán egy pszichésen beteg kislányt a megfelelő helyiség hiányában egy olyan épületrészben helyeztek el, ahol ténykedésével kétféle forintos kárt tudott okozni az intézetnek. Ezek a speciális gyermekotthonok nem kezelésre, gyógyításra vannak létrehozva, és a többi gyermek számára is nagyon hátrányos az ilyen gyermekek közös elhelyezése. Kijelenthetjük, hogy a javítóintézeti nevelésnek megnövekedett létjogosultsága van, támogatni kell az ilyen intézmények szélesebb körű alkalmazását. Ezek a helyeken a gyermekek nevelése hozzáértő pedagógus szakemberekre van bízva, és a speciális elhelyezési körülmények miatt a nevelési célzat és a reintegrációs törekvések a börtönbüntetéssel szemben sokkal jobban érvényre tudnak jutni.

Előadásának végén az ügyész asszony egy fiatalkorú által az Aszódi Javítóintézetnek írt levelet olvasott fel, amely arról győzte meg a hallgatóságot, hogy igenis van eredménye az ott végzett áldozatos munkának, mert sok intézeti nevelt élete pozitív fordulatot vesz a kikerülésüket követően. Köszönhetően a nevelők és az intézmény pozitív hatásának, a társadalom hasznos tagjává válva konstruktívan fordulatot vesz az életük.

Országos Gyermekegészségügyi Intézet: Zsíros Emese pszichológus

Az Országos Gyermekegészségügyi Intézet (OGYEI) a gyermekbarát igazságszolgáltatás tekintetében komoly segítséget tud nyújtani a jogalkalmazásnak – aktualitásánál fogva különösen a rendőrségnek – az iskolakerülés komplexebb megértésében és kezelésében. Az OGYEI a 0–18 év közötti gyermekek egészségének védelmével és fejlesztésével foglalkozik, ezen korosztályon belül hangsúlyos szerepet kapnak az iskoláskorú gyermekek. Az intézet kutatócsoportja kiemelt figyelmet fordít ezen korosztály egészségtudatos magatartásának vizsgálatára, és széles körű kutatásokat, projekteket folytat. Ebben az ENSZ Egészségügyi Világszervezetével (WHO) való együttműködésen alapuló nemzetközi kutatásban 1986 óta vesz részt Magyarország, és a 11–17 életév

közötti fiatalok lelki és fizikai egészségének, szubjektív egészségérzetének, egészségtudatos életmódjának háttértényezőit monitorozza, tárja fel. Különösen kiemelt a családi, baráti kapcsolatok, továbbá az iskolai körülmények feltárása, mivel ezek jelentősen befolyásolják a fiatalok egészségtudatosságát és viselkedését. A legutóbbi, 2010-es kutatás során 8 ezer gyermek bevonásával zajlott egy helyzetfelmérés. Igyekezve a teljes lefedettséget elérni, közel 300 iskola részvételével, korcsoport tekintetében az 5. osztálytól a 11. osztályig folyt a vizsgálat. Az iskolákra vonatkozóan a kutatók érintették az iskolai kortársbántalmazást, elkövetői és áldozati oldalról is. Ettől független másik projekt, amely kifejezetten az iskoláskorúakkal foglalkozott. A „Kamaszok vagyunk” személyiségfejlesztő programot a módszertani osztállyal közösen dolgozták ki, és jelenleg is működtetik. Ez egy a középiskolai pszichológusok és tanárok számára készült, lényegében módszertani útmutató, amely mára már egy kiforrott és alkalmazott képzési anyag. Az ismeretanyag kamaszok nevelésére és oktatására szolgál, és a kamaszkor legalapvetőbb témáit hat témakörben öleli fel. További hat olyan komoly szenzitív témát is érint, amelyek már összeköthetők a gyermekvédelemmel, és segítséget nyújtanak a tanároknak olyan kérdésekben, mint a családon belüli erőszak, a szexuális abúzus vagy a kortársbántalmazás. Az intézetben magas nivójú szakmai munka folyik a gyermekbántalmazás megelőzésére, és ebből a célból egy multidiszciplináris csoport is létrejött. Ennek a terméke a *gyermekbantalmazas.hu* honlap, amely igyekszik közérthető információkat nyújtani a téma iránt érdeklődő minden laikus számára.

Az iskolakerülésre reflektálva elmondható, hogy annak komplex hátterében szerepet játszik a család mellett az iskola is. Amennyiben az iskolában nem elég hatékonyan érvényesül a differenciált oktatás és nevelés, úgy a gyermek teljesítményének elismerése nem lesz megfelelő. Ez a sorozatos kudarcok eredményeképpen teljesítménygátlást eredményezhet. Ezzel együtt szociális gátlások is létrejöhetnek, ami rányomja a bélyegét a kapcsolataikra, és befolyásolja az önértékelésüket. Az iskolakerülés érintettjei leginkább a 11–14 évesek lesznek, velük szemben 2013-tól csavargásuk esetén intézkedniük kell a rendőröknek. Életkori sajátosságaikból adódóan erre a korosztályra jellemző a felnőttekkel, a tekintélyelvvel való szembehelyezkedés, a határok feszegetése és az identitáskeresés.

A kortársi kapcsolatok egyre jelentősebbé válnak ebben az életkorban, a közösséghez való tartozás érzését is kelthetik a közös iskolakerülések, a lógások, egymás fedezése, a titkok és a veszélyek együttes vállalásának izgalma. Életkori sajátosság továbbá az is, hogy az iskolai tevékenységek, a tantárgyak tekintetében csökken az érdeklődés, és visszaszorul a motiváció, miközben az impulzuskontroll is csökken, így a gyermekek a monoton iskolai tanulás kárára könnyen választják inkább az adott pillanatban izgalmasabbnak tűnő elfoglaltságot. Amennyiben ezek még kudarcokkal terhelődnek, úgy végképp nem lesznek együttműködőek. Kiemelt az iskola és a család összhangja a gyermek esetében. Ennek zavara esetén a gyermek folyamatosan frusztrálódik, nem képes és nem akar tanulni. A kudarc elől menekül, és a csavargásban olyan közösséget keres, ahol elismerik, és ezzel sikerélményhez jut. A család és az iskola mellett az új szabályozás szerint a rendőrségnek kell beavatkoznia külső ágensként.

Az iskolai bántalmazások egy csoportfolyamat következményeként jelennek meg, és káros hatással vannak a tanulók lelki egészségére. A negatív következményeknek ugyanúgy áldozata nemcsak az elszenvedő, hanem az elkövető is, sőt a szemlélő passzív osztálytársak egyaránt. A kortársbántalmazás kapcsán is kialakulhat az iskolakerülés mind az agresszor, mind az elszenvedő oldaláról. Az elszenvedőt a félelem tartja vissza az iskolától, az okozót pedig a kilátásba helyezett presszió. A jelenség további nehézsége, hogy a szégyenérzet miatti elfojtás miatt nagyon nehezen detektálható, így sem a családnak, sem az iskolának nem jut tudomására, továbbá eszköztelenek a problémák orvoslására. A rendőrség beavatkozása az iskolakerülésbe egyfajta kútlezáró módszer. Elliot Aronson munkásságára utalva, lényegében ezzel csak egy felületi kezelés, tűzoltás történik. A problémát nem a gyökereinél kezeli, hanem csak a tünetekre reagál. Az író szerint ettől még az iskola nem lesz kellemesebb hely azok számára, akik kiközösítve, megvetve és megalázva érzik magukat.

Pozitívumként elmondható, hogy a problémával foglalkozó nemzetközi megelőző programoknak három közös és azonos eleme figyelhető meg az iskolai bántalmazások vagy az iskolakerülés vonatkozásában. Az egyik ilyen, ha az egész iskola elköteleződött a programok végrehajtásában. Ez azt jelentette, hogy nemcsak az áldozattal és az elkövetővel foglalkoztak, hanem az egész csoporttal és a tanárokkal is. Ezen túl a vezetőség és a szülők is meg vannak szólítva. További elem volt a szemléletformálás, amely a képzésekkel alakítható ki. Nem utolsósorban hangsúlyos az érzelmi kötődés kialakítása az intézményhez és az ott dolgozó emberekhez. A lexikális tudás átadásán és a kompetitív szemlélet kondicionálásán túl az intézményeknek leginkább erre kellene helyezniük a hangsúlyt annak érdekében, hogy az iskola egészségesebben betölthesse másodlagos szocializációs szerepét.

Az iskolába járás és a jövő nemzedékének szemléletformálása nem magánügy, ez társadalmi probléma, és nem kizárólag rendőrségi feladat. De amennyiben ezt várjuk a rendőrségtől, akkor bizonyos feltételeknek meg kell felelnie. Az iskolák is különböznek egymástól, ezért felmérésük szintén elengedhetetlen. Az életkori sajátosságok szerinti megkülönböztetés is indokolt, emellett a kapcsolat az iskola, a rendőrség és a gyermekvédelmi intézmények között különösen fontos. A család iskolához kötődése és a kompetenciahatárok kijelölése ugyancsak nélkülözhetetlen, hogy ne csak egy kútlezáró megoldás legyen a rendőrség iskolai csavargásba való beavatkozása.

NKE Rendészettudományi Kar: dr. Németh Zsolt ny. rendőr ezredes, kriminológia oktató

Az Aszódi Javítóintézetben a fiatalokú elkövetőkkel végzett munka teljesen megfelel az ENSZ-iránymutatás szellemiségének, amely azt mondja, hogy minden gyermek egyedi és értékes emberi lény, és tisztelni kell személyes méltóságát, érdekét és magánéletét. A csavargás látszólag nem kiemelten fontos közbiztonsági feladat, hiszen úgyszemint tudunk mit kezdeni a gyerekekkel. Mert a gyerek az csak gyerek, és úgyis csinálni fog mindig valami csíny, akármit is próbálunk ellene tenni, ez az élethelyzetéből és az

életkorából is adódik. A legfontosabb az, hogyan bánunk velük, és itt kell felhoznom a pszichológus asszony által említett Elliot Aronson mozaikmódszerét, amely a Columbine iskolában történt lövöldözés óta igencsak aktualitást nyert. Vagyis olyan munkát kell végezni az iskolákban, hogy minden gyermek érezze, fontos és szükség van ott rá. Mindenkinek jelentős feladata van, és a szabályok betartása is csak így várható el.

Több esetben is felmerült, hogy a büntethetőségi korhatár leszorítása nem helyes, hiszen az Európa Tanács és az ENSZ emberi jogi konvenciója is a 18 év alattiakat tekintő gyermekeknek, ezért a büntethetőség kiterjesztése nem okos döntés. A gyermekkihallgató szobák mellett számos más pozitív törekvésről is lehetett hallani, már jóval önkritikusabb a rendőrség, és valóban úgy tűnik, hogy tényleg javítani akar a helyzeten. Az Európa Tanács ajánlása azt mondja, hogy komolyan kell venni a pekingi iránymutatásokat, amelyek a gyermekbarát igazságszolgáltatás működésére már harminc évvel ezelőtt megfogalmazták a külön bíróságok, ügyészségek és speciális jogalkalmazó szervek felállításának szükségességét. A hatóságoknál olyan munkatársak kellene, akik a szakmai ismereteik mellett értik a gyermeki működést, képesek a konfliktusos helyzetbe került gyermek érzékeny kezelésére, és ehhez rendszeres továbbképzéseken vesznek részt. Az olykor előforduló tragikus bűneseteknél mély és alapos kivizsgálás alá kell vetni az összes háttértényezőt, amelyek hozzájárulhattak a bekövetkezéshez, ezekből esettanulmányokat kell készíteni, igazán ezekből lehetni okulni. Emellett tartahatatlannak látom, hogy a média szenzációhajhász hírérségével mennyire figyelmen kívül hagyja a gyermekek személyes jogait, így gyermeki magánéletük semmiféle védettséget nem élvez. A gyermekkorú elkövetők és áldozataik nevei és képmásai nyilvánosságra kerülnek, és ezzel további károk keletkeznek a gyermek és családja életében, elmélyítve a bűncselekmény okozta traumát.

Átfogó megközelítés szükséges a közbiztonsági érdekeken túl, ne a statisztikai hatékonyság legyen a döntő. A különlegesen sérült, migráns vagy akár a cigányokkal, továbbá a gyermekekkel való bánásmód, sőt még a kihallgatási taktika sincs átgondolva. E tekintetben nincs speciális szakembergárdánk és oktatási anyagunk. A gyermek sebezhető állapotát meg kell érteni, közös értékelési keretrendszert kell létrehozni, amelyben a gyermek helyzete, szerepe az egész eljárásban megkülönböztetett értékelést nyer. Ehhez célirányos kutatások szükségesek. Alapkövetelmény, hogy minden hatósági ember gondosan, érzékenyen, tisztességesen és tisztelettel bánjon a gyermekkel, ami különösen a gyakorlatban nem működik az ilyen elkövetők vonatkozásában, pedig egy jogszabály sem tiltja, hogy még velük szemben is megfelelő tiszteletet tanúsítsunk.

A kriminológus sajátos megközelítésében elismeri a büntetőtvények fontosságát (szimbolikus jelentőség, üzenethordozás a társadalom tagjai felé stb.), mégis, a gyermekek védelmét ezekben nemigen tudja felismerni. Legyen bármekkora fenyegetettség, az nem fogja visszatartani az elkövetőket, vagyis nem fogja megmenteni a gyermekeket. De ez külön történet. A lényeg azonban más: az Európa Tanács vonatkozó ajánlása a „gyermekbarát igazságszolgáltatásra”. Nagyon úgy látszik, hogy ez Magyarországon a szokásos módon látszatcselekvéssel és néhány kampány ízű akcióban (l. a gyermekek számára létrehozott speciális kihallgató szobák látványos, PR jellegű átadása) merül

ki. Az ajánlás ráadásul a gyerekekről bűnelkövetői minőségében is gondoskodni óhajt, ennek pedig nem látni a hazai lenyomatát.

Amiről még gondolkodni és gondoskodni kellene:

- a pekingi, a havannai szabályok és a rijádi irányelvek (a gyermekek büntető igazságszolgáltatási ügyeire vonatkozóan) komolyan vétele;⁴
- a „szakadékok” kivizsgálása (gyermekek ügyeinek intézésében folyamatanalízis és protokollok kimunkálása valamennyi érintett szakma, hivatás számára);⁵
- a tájékoztatás, képviselet, részvétel, védelem joga;⁶
- a magán- és családi élet, integritás, méltóság;⁷
- átfogó megközelítés (nemcsak a közbiztonsági érdek, hanem a gyermekek mindenek felett álló érdeke!);⁸
- diszkrimináció tilalma (hajléktalan, utcagyermek, migráns, roma);
- különleges óvintézkedések, ha az elkövető családtag;⁹
- interdiszciplináris képzés valamennyi stakeholder részvételével (többek között kommunikáció a gyermek sebezhető állapotához);¹⁰
- közös értékelési keretrendszer a döntésekhez (rendőr, szociális munkás, mediátor, pedagógus);¹¹

-
- 4 Az ENSZ-nek a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályrendszere négy elemből áll: a pekingi szabályok (1985); a havannai szabályok (1990); a rijádi irányelvek (1990); a tokiói szabályok (1995).
 - 5 Igazságszolgáltatási rendszerünk alapvető hiányossága, hogy a jogszabályilag rögzített gyermeki jogok a gyakorlatban megfelelő jogalkalmazói kiforrottság és gyakorlat hiányában nem érvényesülnek, és lényegi különbség nem tapintható a felnőtt és a gyermekkorú igazságszolgáltatási rendszer működése között. Ennek legfőbb oka, hogy a hatósági jogalkalmazásban nincsenek jelen a megszokott eljárási gyakorlatot kiiktató vagy átalakító, szakmailag – jogi, kriminalisztikai, pszichológiai – kimunkált útmutatók, protokollok.
 - 6 Adekvát és hiteles jogi tájékoztatás, amely a gyermek értelmi szintjének megfelelően történik, és a formális közlésen túl valóban betölti funkcióját. A képviselet alatt nem kizárólag a törvényes képviselő vagy a gondozó törvényileg biztosított eljárásjogi jelenlétét kell érteni, hanem a gyermekvédelmi intézményrendszer munkatársainak vagy akár egyes civilszervezetek gyermeki jogokkal foglalkozó szakembereinek képviseletét is.
 - 7 Kiemelten fontos kötelessége az igazságszolgáltatási rendszernek, hogy az érintett gyermek- és fiatalkorúak személyiségi jogait fokozott éberséggel óvja, és a közvélemény és a média teljes kizárásával járjon el az ilyen ügyek vizsgálata során.
 - 8 A mindenek felett álló érdeket egyetlen más érdek sem szoríthatja háttérbe, így a gyermek- és fiatalkorúak vonatkozásában a hatóság bűnüldözési és közbiztonsági érdekét is meg kell előznie, ami azt is takarja, hogy a büntetőeljárás-jogban és a hatósági eljárásokban a statisztikai szemlélet ennél a korosztálynál a felderítési hatékonyságban sem jelenhet meg. Ez leginkább a resztoratív és diverziós megoldások előtérbe kerülésével lehetne elérni és szorgalmazni.
 - 9 Különösen, amennyiben az elkövető családtag, a képviselet kérdésének rendezése – tekintettel az érdekellentétre – és a hatékony megoldási verziók kidolgozása a távol tartás és a családból való kiemelés gyakorlati biztosítására, ennek intézményi és finanszírozási hátterének biztosítása.
 - 10 A jogelvek jogrendszerbe iktatásának és a jogharmonizációs lépéseknek köszönhetően a gyermeki jogok tekintetében is már egy fejlett jogrendszerünk van. Azonban a legnagyobb hátrányunk a jogalkalmazásban megjelenő szakemberhiány, valamint a képzés, a továbbképzés és a problémakezelés egységes gyakorlati működésének hiánya. Ezek nélkül csak elvi szinten működő gyermekbarát igazságszolgáltatási rendszerrel beszélhetünk.
 - 11 Multidiszciplináris megközelítést alkalmazva, a gyermek magánéletének tiszteletben tartása mellett a különféle szakterületek dolgozói részéről megfelelően szoros kooperációt tanúsítva fel kell tárnia a bűnelkövetés és a probléma kezelésének szociális, értelmi, érzelmi és pszichológiai aspektusait

- szabadságelvonás csak kivételesen;¹²
- kutatások (pl. gyermekérzékeny kihallgatási technikák);
- indokolatlan késedelmek kiküszöbölése (egyáltalán: lehet-e indokolt késedelem?!).¹³

És külön a rendőrségnek tiszteletben kell tartania:

- a gyermekek személyiségi jogait és méltóságát;
- a koruknak és érettségüknek megfelelő bánásmódot;
- különleges igényeiket;
- a testi és szellemi fogyatékoságot;
- kommunikációs nehézségeiket.

Összegzés

Az előadók a büntető jogalkalmazás keretein belül – önálló perspektívából, sajátos és szakterületi érdekeiket visszatükrözve – egyformán az igazságszolgáltatási rendszer gyermekközpontúbb átalakítása mellett foglaltak állást. Azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy jelenleg az igazságszolgáltatási rendszertől komoly paradigmaváltást várni és radikális fordulatban reménykedni igazán naivitás lenne. A megoldás a nemzetközi irányelvek és szabályok alapján, az intézményi és pénzügyi lehetőségek függvényében megengedhető több olyan lépés megtétele, amelyek rendszerbe állításukkal és jelentőségükkel önmagukban alkalmasak lehetnek sikerek elérésére. A pozitív példák ambicionálása és propagálása már jelentős hatást kelthet, és valós változásokat indíthat el. Ilyennek kell tekintenünk akár a gyermekkihallgató szobák létrejöttét, az

12 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről szóló, a tagállamokhoz intézett 2003.szeptember 24-i ajánlása a fiatalkori bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás céljának tekinti – a bűnelkövetés és az ismételt bűnelkövetés megelőzését; – az elkövetők reszocializálását és reintegrálását; – az áldozatok szükségleteinek és érdekeinek megjelenítését.

Az ajánlás 9. pontja azt rögzíti, hogy az egyéni büntetőjogi felelősség megállapításánál figyelembe kell venni az elkövető életkorát, érettségét és egyéni fejlettségét. A jogkövetkezményeknek az így megállapított egyéni felelősséghez kell igazodnia. Az Európa Tanács Rec (2008) 11. számú ajánlása – a fiatalkorúak esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól – követelményként fogalmazza meg a szabadságelvonás ultima ratio jelleggel való alkalmazását.

13 Soron kívüli eljárás esetén ki kell zárni az indokolt késedelmet is, mindenkor szigorú és szoros határidőhöz kell kötni az eljárás lefolytatását. A hatályos eljárási jogszabályok mindegyike vagy konkrétan előírja a soronkívüliséget, vagy rögzít olyan elveket, amelyekből következik a sürgősség elvének alkalmazása a gyermeket érintő eljárás során. A Be.tv. és a Szabs.tv. is előírja, hogy a fiatalkorúval szemben a szabálysértési, illetve büntetőeljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével és úgy kell lefolytatni, hogy elősegítse a fiatalkorúnak a törvények iránti tiszteletét. A Be. soron kívüli eljárást rendel el, ha az ügyben a sértett kiskorú, és a bűncselekmény jellege vagy a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődése indokolja az eljárás mielőbbi lefolytatását. A Pp. a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti perekben, a kiskorúakat érintő közigazgatási ügyek elbírálásában, illetve a helyi illetékességgel eljáró gyámhivatal által a gyermek védelme érdekében hozott határozatok felülvizsgálata iránt indított perekben ír elő soronkívüliséget. A Ket.tv. a kiskorú ügyfél érdekeinek veszélyeztetettsége esetén írja elő a soron kívüli eljárás kötelezettségét. A Gyer.tv. számos esetben ír elő haladéktalan intézkedést, soron kívüli eljárást a gyámhatóságok részére a gyermek érdekében. Ehhez viszont elengedhetetlen az önálló fiatalkorú-kódex és a speciális jogalkalmazó szervek létrehozása. Amennyiben a fiatalkorúak ügyeit a felnőttekével megegyező hatósági résztvevők látják el, úgy fennáll a lehetőség az eljárás elhúzóására.

ügyesség lépéseit a gyermekvédelmi intézmények védelmének érdekében vagy az ombudsmanni hivatal aktív szerepvállalását a gyermeki jogok érvényesülésének projekt-szerű vizsgálatában. Álláspontom szerint sok tennivalónk van még a területen, de a legfontosabb, hogy elindultak és jelenleg is komoly diskurzusok és kutatások folynak a gyermekközpontú igazságszolgáltatás kérdésben, aminek az évben jelentős eredményeit is elkönnyelhetjük. A további tennivalók szükségszerűségét támasztja alá az alapvető jogok biztosának a konferenciát követően megszületett, AJB 3070/2012-es számú jelentése is, amelyben a gyermekjogi egyezmény iránymutatásainak függvényében részletesen elemzi és vizsgálja a gyermekbarát igazságszolgáltatás elveinek – gyermekjogi katalógus – érvényesülését. Ez azonban számos – az előzőekben külön is említett – kérdésben és intézmény esetében is elmarasztalóan foglalt állást.

IRODALOMJEGYZÉK

2012. évi LXII. törvény a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó törvények módosításáról. Forrás: http://gyermekbarat.kormany.hu/download/1/0e/40000/2012_lxii.pdf (2012. 12. 03.)
- Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-3070/2012-es számú ügyben. Forrás: www.ajbh.hu (2012. 03. 02.)
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról (2012). Forrás: <http://www.gyermekjogok.ajbh.hu/>
- A Magyar Helsinki Bizottság véleménye a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló előterjesztésről. Forrás: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/velemeney_helsinki_bizottsag.pdf (2012. 12. 10.)
- Bogár P. – Margitán É. – Vaskuti A. (2005): *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. Budapest, KJK Kerszöv.
- Dr. Katonáné dr. Pehr Erika – Dr. Herczog Mária (szerk.) (2011): *A gyermekvédelem nagy kézikönyve*. Budapest, CompLex Kiadó Kft.
- Gyermekközpontú igazságszolgáltatás itthon és Európában címmel rendezett nemzetközi konferencia az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában 2012. november 22. napján, az Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége – kérdések és új irányok. Forrás: http://www.birosag.hu/sites/default/files/ombudsmanni_eloadas.pdf (2013. 02. 02.),
- Gyurkó Szilvia (2012): *Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a paradigmaváltás szükségességéről*. Forrás: http://unicef.hu/c/document_library/get_file?p_l_id=23762&noSuchEntryRedirect=viewFullContentURLString&fileEntryId=93420 (2012. 11. 13.)
- Gyurkó Szilvia (2012): *Nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvárások a 18 éven aluli gyermekek büntető igazságszolgáltatási rendszeréről*. Forrás: www.unicef.hu
- Herczog Mária: Gyerek elkövetők, felnőtt bűnök. In: *Beszélő*, 2008, 13. évf. 4. szám
- Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. (2007) Budapest, UNICEF–Csagyi. <http://emberijogok.kormany.hu/folytatja-munkajat-gyermekbaratigazsagszolgalatas-munkacsoport>
- <http://gyermekbarat.kormany.hu/gyermekbarat-igazsagszolgalatas-torvenycsomag>
- <http://gyermekjogikor.wordpress.com/2012/04/25/a-gyermekbarat-buntetoeljaras/>

SUMMARY

Criminal and Police Aspects of Children-Friendly Justice

VÁRI Vince

In studying the age tree of crime, a tendentious shift towards children can be established. More and more children are becoming victims and committers and get into the machinery of justice. Aware of this we have to give priority in observing children's rights and to a greater extent than presently. On an international level the question of child-centered justice has also entered the heart of legislation and law enforcement. On 15th February 2011, during Hungary's EU presidency the European Committee declared a schedule concerning the enforcement of children's rights. One of its significant elements is the endeavor to strengthen the children-friendly nature of justice. 2012 became the year of children-friendly justice in Hungary, thanks to this, certain measures and steps were made which helped children make use of their rights so that the principal interests of children should predominate in justice. We held a round-table conference with the title of "Criminal and Police Aspects of Children-Friendly Justice" as a summary of the work of the law enforcement and the civil sector in this field.